

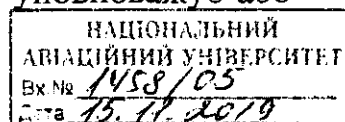
ВІДГУК офіційного опонента

на дисертацію Явдокименко Дмитра Миколайовича «Особливості вирішення адміністративно-правових спорів за чинним законодавством України», подану до спеціалізованої вченої ради Національного авіаційного університету на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність обраної теми досліджень.

Категорія адміністративно-правового спору є однією з центральних при розгляді багатьох питань адміністративного права. Зокрема, правильне розуміння природи адміністративно-правового спору, його основних ознак є важливим при дослідженні проблем оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень, оскільки дозволяє побачити відмінності оскарження в адміністративному праві від оскарження в інших галузях права. Цей момент актуалізує дослідження адміністративно-правового спору як складової вивчення інституту оскарження.

Поняття адміністративно-правового спору на сьогодні не достатньо розкрито в довідниках, науковій та енциклопедичній літературі. Аналіз концепцій та практики публічного управління також не дозволяє говорити про єдиний підхід до визначення цього поняття. Лише в Кодексі адміністративного судочинства України зазначається така категорія як публічно-правовий спір, зокрема, в кодексі вказано, що адміністративна справа – переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому: хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або

зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи.

За нашим переконанням адміністративно-правовим спором є спір, що виникає у зв'язку зі здійсненням виконавчої та розпорядчої діяльності органами державної влади в процесі державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами; реалізації повноважень виконавчої влади; надання адміністративних (управлінських) послуг; внутрішньої організації та діяльності апарату всіх державних органів; проходження державної служби; реалізації юрисдикції адміністративних судів і поновлення порушених прав громадян та інших суб'єктів адміністративного права; застосування заходів адміністративного примусу та притягнення до адміністративної відповідальності.

Вивчення та визначення поняття адміністративно-правового спору, особливостей його вирішення дозволить розв'язати низку проблемних питань і в практичній діяльності органів публічної влади, зокрема, в питаннях визначення методологічної та інструментальної бази для чіткого встановлення та розмежування повноважень суб'єктів владних повноважень, предметів відання як частини їх компетенцій.

Проблематика адміністративно-правового спору й порядку його вирішення українською доктриною адміністративного права малодосліджена. Аналіз причин формування та стану вирішення адміністративно-правових спорів, а також динаміка законодавчого забезпечення інструментів їх вирішення дає підстави стверджувати, що вище наведені проблеми не отримали остаточного вирішення.

Все це і зумовлює актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Робота ґрунтується на результатах аналізу значної кількості

нормативно-правових актів, наукових досягнень загальної теорії держави і права, адміністративного права та наукових праць, присвячених окремим питанням як вирішення публічно-правових спорів так і адміністративно-правових. За результатами наукового пошуку дисертанту вдалося розвинути понятійний апарат науки адміністративного права через визначення низки категорій; удосконалити науковий підхід до класифікації публічних прав юридичних осіб; удосконалити класифікацію адміністративно-правових спорів; науково обґрунтувати та визначити позасудове вирішення адміністративно-правових спорів; запропонувати виділення стадій, що визначають динаміку адміністративно-правових спорів; визначити роль адміністративного процесу при вирішенні адміністративно-правових спорів; розробити пропозиції щодо законодавчого забезпечення альтернативного вирішення адміністративно-правових спорів між суб'єктами владних повноважень та фізичними особами; розробити пропозиції щодо більш ефективного та швидкого альтернативного вирішення адміністративно-правових спорів у справах про притягнення до адміністративної відповідальності.

Позитивним аспектом дисертаційного дослідження уявляється науково обґрунтоване у підрозділі 1.1 дисертаційної роботи поняття адміністративно-правового спору. Слушною є позиція автора щодо того, що не всі публічно-правові спори підпадають під категорію адміністративно-правових. Зокрема, автором виділено наступні види публічно-правових спорів: 1) ті, на яких поширюється юрисдикція адміністративних судів. Їх неповний перелік приведений у ст. 19 КАСУ; 2) ті, що віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України; 3) ті, що належить вирішувати в порядку кримінального судочинства, зокрема, шляхом подання цивільного позову в кримінальній справі у визначених законом випадках; 4) оскарження рішень про накладення адміністративних стягнень. Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення визначена главою 17 Розділу III Кодексу України про адміністративні правопорушення; 5) щодо відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян віднесені до його внутрішньої

діяльності або виключної компетенції.. Крім того, автором досить багато приділено уваги ознакам адміністративно-правових спорів.

Можна погодитись із автором, що помилковим є поширення юрисдикції адміністративних судів на всі спори, стороною яких є суб'єкт владних повноважень, оскільки під час вирішення питання про розмежування юрисдикції судів щодо розгляду адміністративних і господарських справ недостатньо застосовувати виключно формальний критерій - визначення суб'єктного складу спірних правовідносин (участь у них суб'єкта владних повноважень), тоді як визначальною ознакою для правильного вирішення спору є характер правовідносин, з яких виник спір. Даний висновок ґрунтується на тому, що адміністративно-правові спори, на думку автора, мають управлінський характер, а публічне управління завжди характеризується публічністю владної діяльності.

Досить правильно автор стверджує, що основними причинами виникнення адміністративно-правових спорів є адміністративно-правові колізії, порушення законності при прийнятті суб'єктами владних повноважень рішень, протиріччя між законністю і доцільністю прийняття відповідних актів. Ці причини можна умовно назвати зовнішньою мотивацією виникнення адміністративно-правових спорів. Друга група причин виникнення адміністративно-правових спорів пов'язана з внутрішньою мотивацією поведінки людини. З точки зору аналізу суб'єктивних аспектів адміністративно-правових спорів з органами влади, наділеними державно-владними повноваженнями, значення має аналіз праворозуміння людей і несвідомих мотивів людської поведінки.

Можна погодитись із позицією автора, що основою класифікації адміністративно-правових спорів можуть бути відповідні критерії поділу спорів за суб'єктами владних повноважень, що їх вирішують, та за порядком їх вирішення. Вказані критерії також є комбінованими, оскільки класифікація спорів лише за органами влади, що їх вирішують, мало що дає для розуміння сутнісних характеристик класифікаційних явищ. Для багатьох з них встановлений загальний порядок вирішення адміністративно-правових спорів, що не виражає специфіки того або іншого органу влади.

Також слід підтримати автора в тому, що адміністративно-правові спори можна класифікувати в залежності від того, з чиєї ініціативи даний спір виник. Автором виділяється три групи: спори, ініційовані фізичними особами; спори, ініційовані суб'єктами владних повноважень; спори, ініційовані суб'єктами владних повноважень, які виступають на захист прав, свобод і законних інтересів інших осіб.

Автор правильно зауважує, що підстав класифікацій адміністративно-правових спорів існує багато: від сфери виникнення до порядку розгляду. Так, за способом вирішення (які вирішуються в судовому та адміністративному порядку), за порядком звернення за захистом прав (позовна заява, скарга), за суб'єктом спору (між суб'єктами владних повноважень та громадянами і юридичними особами приватного права, між суб'єктами владних повноважень), за об'єктом спору (оскарження рішень судів, суб'єктів владних повноважень та їх посадових осіб), за сферою виникнення (спори в сфері державної служби, спори в сфері соціального забезпечення тощо). Причому, деякі елементи окремих класифікацій містять самостійні підвиди (наприклад, адміністративно-правові спори в сфері природокористування). Така різноманітність говорить про комплексний і складний характер такого інституту як адміністративно-правовий спір.

Досить цікавою є позиція автора щодо альтернативних методів вирішення адміністративно-правового спорів через медіація в адміністративному процесі. Слід погодитись із автором, що у перспективі запровадження медіації слугуватиме більш якісній зміні правового регулювання в сфері вирішення адміністративно-правових спорів, що реалізовуватиметься з метою забезпечення оптимального балансу публічного та приватного інтересів. Таким чином, всі сторони конфлікту будуть впевнені в об'єктивному, всебічному та справедливому вирішенні спору. Дане положення допоможе виключити корупційну складову, а також органи влади та їх посадові особи, уповноважені вирішувати адміністративно-правові спори в позасудовому порядку, отримають юридично закріплений дозвіл на використання послуг посередника (медіатора).

Це призведе до розвантаження судів і діяльності суб'єктів владних повноважень в їх діяльності в питаннях участі в судових засіданнях, а громадяни, чиї права порушені, отримають ще один, закріплений законом спосіб захисту своїх порушених прав, свобод та інтересів.

Заслужують на увагу також практичні пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства України, зокрема, до Закону України «Про звернення громадян» та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Також дисертаційна робота містить інші науково-практичні пропозиції, які не увійшли до об'єктів наукової новизни та становлять як науковий так і практичний інтерес.

Проведене дослідження Явдокименка Д.М. свідчить про те, що запропоновані автором пропозиції та рекомендації щодо вирішення адміністративно-правових спорів в Україні, а також розробки нових теоретичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює суспільні відносини в цій сфері підвищить ефективність вирішення цих спорів, сприятиме дотриманню чинного законодавства України та покращить врегулювання конфліктних ситуацій в Україні.

Варто також зазначити, що поставлена автором мета дисертаційного дослідження досягнута, а завдання виконані. Висновки і пропозиції є новими. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають на підставі правових норм, у сфері адміністративно-правових спорів.

Основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, викладені в дисертації, є достатньою мірою обґрунтованими, логічними і послідовними. За темою дисертації опубліковано в опубліковано 9 наукових праць, з яких 5 – статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, 4 – матеріали конференцій та круглого столу.

Достовірність результатів і новизна досліджень, повнота їх викладу в опублікованих працях. Дисертант узагальнює та всебічно розглядає наукові праці провідних українських та зарубіжних науковців, успішно демонструє

характерні особливості власних напрацювань, що відрізняють дисертацію від наукового доробку інших дослідників й визначає наукову новизну одержаних результатів. Матеріалами для дослідження стали спеціальна література з проблем вирішення публічно-правових спорів та адміністративно-правових спорів, правової регламентації адміністративного процесу, нормативно-правові акти України. Достовірність практичних розробок автора підтверджені відповідними довідками про практичні впровадження в діяльність Кабінету Міністрів України, в навчальний процес та наукову діяльність Класичного приватного університету. Вважаємо, що одержані результати дослідження є достовірними, оскільки вони підкріплюються такими методами проведення досліджень як: методи аналізу й синтезу, історико-правовий метод, метод конкретно-історичного аналізу, формально-логічний і прогностичний методи, абстрактно-логічний метод.

Виходячи з цього можна зазначити, що висновки та пропозиції автора дисертації є достатньо обґрунтованими та достовірними і мають елементи новизни.

Отримані наукові результати, теоретичні положення й практичні висновки проведеного дослідження були здійснені в межах теми науково-дослідної роботи кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права Класичного приватного університету «Баланс публічних і приватних інтересів при правовому регулюванні суспільних відносин» (номер державної реєстрації 0116U008200). Внесок здобувача полягає в науковому обґрунтуванні поняття позасудового вирішення адміністративно-правових спорів, удосконаленні категорії адміністративно-правового спору, класифікації адміністративно-правових спорів, формуванні пропозицій щодо законодавчого забезпечення вирішення адміністративно-правових спорів шляхом доповнення ст. 16 Закону України «Про звернення громадян» та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

вперше:

– науково обґрунтовано та запропоновано поняття позасудового вирішення адміністративно-правових спорів як засновану на нормах адміністративно-процесуального права діяльність суб'єктів владних повноважень та інших уповноважених суб'єктів, яка спрямована на подолання розбіжностей та конфліктів між сторонами спору у відповідній адміністративній справі, що впливають з адміністративних правовідносин в позасудовому провадженні із застосуванням інституту адміністративного оскарження та відповідних альтернативних процедур вирішення спору (примирення сторін за участю судді, медіація) (стор. 167);

удосконалено:

– понятійний апарат адміністративно-правової науки через визначення категорії адміністративно-правового спору, під яким запропоновано розуміти публічно-правовий спір, заснований на розбіжностях, конфлікті, які виникають між суб'єктом адміністративних і (або) адміністративно-процесуальних правовідносин, наділеним публічно-владними повноваженнями (у тому числі в порядку делегування), або які забезпечують виконання публічних функцій держави, з одного боку, та фізичними або юридичними особами, які беруть участь у цих відносинах, – з іншого боку, з приводу реалізації, захисту або відновлення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, покладання на них юридичних обов'язків, притягнення їх до адміністративної відповідальності, який може бути вирішений у судовому і (або) у позасудовому порядку в рамках відповідних адміністративно-процесуальних відносин (стор. 40);

– науковий підхід до класифікації публічних прав юридичних осіб, які можуть бути елементом об'єкта адміністративно-правового спору: 1) публічні права юридичних осіб, пов'язані з виконанням ними публічно-владних управлінських функцій; 2) права юридичних осіб, пов'язані з їх державною реєстрацією та ліквідацією; 3) політичні права юридичних осіб (у тому випадку, якщо політичні цілі визначені в установчих документах юридичної особи);

4) публічні права юридичних осіб у зв'язку із захистом інтересів своїх членів (стор. 28);

набуло подальшого розвитку:

– формування більш поглибленого розуміння поняття адміністративного процесу як врегульованої адміністративно-процесуальними нормами публічної діяльності, що спрямована на вирішення індивідуальних справ у сфері публічного управління, у тому числі адміністративно-правових спорів, уповноваженими на те суб'єктами владних повноважень, а в передбачених законом випадках й іншими повноважними суб'єктами адміністративно-процесуальних відносин, що виникають у ході реалізації компетенції суб'єктів владних повноважень, а також їх діяльності з притягнення до адміністративної відповідальності (стор. 186);

– класифікація адміністративно-правових спорів через критерій поділу спорів за суб'єктами владних повноважень, що їх вирішують, та за порядком їх вирішення: 1) адміністративно-правові спори, що вирішуються в судовому порядку: а) адміністративно-правові спори, що вирішуються судами загальної юрисдикції в порядку провадження у справах, що виникають з адміністративно-правових відносин, закріпленому в КАСУ; б) адміністративно-правові спори, що вирішуються адміністративними судами за правилами КАСУ, юрисдикція яких поширюється на публічно-правові відносин; в) адміністративно-правові спори, що вирішуються судами загальної юрисдикції у провадженнях про оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення, закріплених статтями КУАП; 2) адміністративно-правові спори, що вирішуються в позасудовому порядку суб'єктами владних повноважень: а) адміністративно-правові спори, що вирішуються в досудовому порядку; б) адміністративно-правові спори, що вирішуються в порядку адміністративного оскарження вищим суб'єктом владних повноважень або його посадовою особою; 3) адміністративно-правові спори, що вирішуються в порядку медіації (стор. 166-167);

– виділення стадійності виникнення та вирішення адміністративно-правового спору, що визначає його динаміку: 1) офіційне вираження незгоди з

рішенням, діями або бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або його посадовою особою; 2) відкриття провадження з вирішення адміністративно-правового спору уповноваженим суб'єктом владних повноважень; 3) вирішення адміністративно-правового спору шляхом винесення рішення уповноваженим суб'єктом владних повноважень; 4) виконання прийнятого рішення; 5) оскарження прийнятого рішення (стор. 169-170);

– формування пропозицій щодо законодавчого забезпечення вирішення адміністративно-правових спорів шляхом доповнення ст. 16 Закону України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР положенням у такій редакції: «Громадяни та суб'єкти владних повноважень можуть врегулювати спір між собою, уклавши мирову угоду або застосувати процедуру медіації, якщо це не суперечить інтересам сторін спору» (стор. 198);

– законодавче забезпечення впровадження медіації при вирішенні адміністративно-правових спорів шляхом доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення ст. 40-2 «Примирення у справі про адміністративне правопорушення», у якій закріпити право суб'єкта владних повноважень, його посадової особи, яка здійснює провадження у справі про адміністративне правопорушення та особи, щодо якої здійснюється це провадження, на укладення угоди про примирення при виникненні спору щодо законності притягнення вказаної особи до адміністративної відповідальності та застосування до неї відповідного адміністративного стягнення; право посадової особи припиняти провадження у справі про адміністративне правопорушення на строк, необхідний для реалізації процедури примирення; можливі умови, а також форму і зміст угоди про примирення; порядок затвердження угоди про примирення; форму процесуального документа, що складається посадовою особою юрисдикційного органу за результатами розгляду питання про затвердження угоди про примирення; порядок, строки оскарження і виконання угоди про примирення (стор. 199).

Теоретична та практична цінність дослідження для науки та практики. Наукові висновки й рекомендації щодо вирішення адміністративно-

правових спорів за чинним законодавством України, а також розробка нових теоретичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення адміністративного законодавства України, яке регламентує порядок вирішення адміністративно-правових спорів можуть бути використані у практичній діяльності Кабінету Міністрів України, про що підтверджено відповідною довідкою про практичне впровадження, в його нормотворчій та законопроектній роботі як суб'єкта законодавчої ініціативи при розробці законопроектів щодо внесення змін до чинного законодавства України, в роботі центральних органів виконавчої влади, а саме Міністерства юстиції України; у законотворчій діяльності Верховної Ради України при розробці та прийнятті законопроектів щодо внесення змін до чинного законодавства України; у науковій діяльності та навчальному процесі в роботі кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права Класичного приватного університету при викладанні таких дисциплін: «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Адміністративна юстиція».

Оцінка оформлення дисертації та змісту автореферату. Дисертація та автореферат оформлені згідно з вимогами МОН України, що висуваються до дисертаційних робіт. Зміст дисертаційної роботи логічний, виклад матеріалу послідовний і достатньою мірою розкритий. Завдання, наукова новизна та висновки дисертаційної роботи лаконічно переплітаються між собою. Зміст автореферату повністю ідентичний основним положенням дисертаційної роботи.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатка. Загальний обсяг дисертації – 228 сторінок, з них основний текст – 207 сторінок, список використаних джерел (185 найменувань) – 19 сторінок.

Недоліки і побажання.

1. Дисертація могла б виграти в практичному значенні, якщо б автор приділив більшу увагу в роботі аналізу адміністративної практики щодо вирішення адміністративно-правових спорів в різних сферах суспільного життя,

наприклад, як вирішують адміністративно-правові спори між громадянами та суб'єктами владних повноважень на позасудовій стадії.

2. Вирішення адміністративно-правових спорів на міжнародному рівні забезпечується розгалуженою системою міжнародних нормативно-правових актів, при цьому деякі категорії спорів (наприклад, у сфері використання природних ресурсів) розглядаються Міжнародним Судом Організації Об'єднаних Націй. Недосконалість системи вирішення адміністративно-правових спорів в Україні обумовлює необхідність імплементації законодавства Європейського Союзу, що встановлюється Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Тому автору слід було вивчити і зарубіжний і міжнародний досвід у вирішенні адміністративно-правових спорів (наприклад, у Сполучених Штатах Америки існують земельні (екологічні) суди як унікальна ланка судової системи з розгляду спорів з використання природних ресурсів), а також, як функціонування різних систем вирішення адміністративно-правових спорів, суб'єктів владних повноважень, які уповноважені державами вирішувати дану категорію спорів, дозволить подолати колізії правового регулювання.

3. Практика показує, що особи, які мають претензії до публічної влади, для їх вирішення все частіше обирають адміністративні суди. Очевидним, однак, є те, що перевантаженість судів, обумовлена надзвичайно великою кількістю справ, що знаходяться в їх провадженні, перешкоджає швидкому і якісному їх розгляду. У зв'язку з цим постає питання про запровадження альтернативних шляхів розв'язання адміністративно-правових спорів. Комітет міністрів Ради Європи в Рекомендації стосовно альтернатив судовому вирішенню спорів між адміністративними органами і приватними особами пропонує державам членам РЄ використовувати як альтернативні засоби: а) третейський розгляд (арбітраж), б) посередництво (медіацію) і примирення (консиліацію), в) переговори та г) процедуру внутрішнього контролю. У цьому документі відзначено, що деякі із запропонованих засобів (переговори, посередництво та примирення, а також процедура внутрішнього контролю) можуть застосовуватися ще до того, як порушується судове провадження. Їх використання може бути обов'язковою

умовою для розгляду спору в суді. Автор у своїй роботі приділив увагу використанню медіації при вирішенні адміністративно-правових спорів, проте, на нашу думку, слід було також розглянути перспективи третейського розгляду, примирення (консиліацію), переговори та процедуру внутрішнього контролю.

4. Нині в Україні функціонують загальні, господарські й адміністративні суди, які при розгляді справ мають керуватися актами, що закріплюють процедури вирішення спорів різних видів. Цими ж нормативними документами визначено їх юрисдикцію. Аналіз положень Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України та КАС дозволяє стверджувати, що останнім часом після створення Верховного Суду під час вирішення питання про віднесення певного публічно-правового спору, в тому числі адміністративно-правового, виникають труднощі, до юрисдикції якого суду слід віднести вирішення тої чи іншої справи. Верховний Суд у своїх рішеннях займає різні правові позиції стосовно так званих юрисдикційних спорів. І тут автору слід було навести власне бачення щодо належного розмежування юрисдикції судів та критерії, з яким це можливо зробити.

5. При вирішенні адміністративно-правових спорів на користь осіб приватного права в судовому чи позасудовому порядку досить часто виникають питання щодо відшкодування шкоди, завданої публічною адміністрацією особам, які ініціювали вирішення адміністративно-правового спору, підстав і меж відшкодування шкоди, завданої публічною адміністрацією, а також процедури відшкодування шкоди, завданої публічною адміністрацією в силу того, що суб'єкти владних повноважень мають обмежені можливості за рахунок бюджетних коштів здійснювати відшкодування такої шкоди. Цим питанням слід було також приділити увагу авторіві дисертаційної роботи.

Загальний висновок

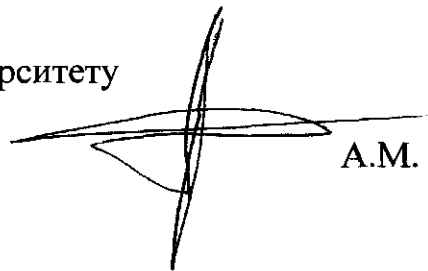
Дисертаційна робота Явдокименка Дмитра Миколайовича на тему: «Особливості вирішення адміністративно-правових спорів за чинним

законодавством України» є завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему. Вона містить теоретичні розробки та практичні пропозиції, спрямовані на розкриття суті юридичної категорії адміністративно-правового спору, розробка нових теоретичних та практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів вирішення адміністративно-правових спорів, а також пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства України. Рівень проведених досліджень та їх практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача.

Актуальність і новизна, важливість одержаних здобувачем результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практична цінність сформульованих положень і висновків в сукупності становлять необхідні підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Особливості вирішення адміністративно-правових спорів за чинним законодавством України» відповідає вимогам МОН України, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, та відповідає пунктам 11 та 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

Професор кафедри права
та методики викладання правознавства
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка,
доктор юридичних наук, професор

А.М. Апаров

